

הני ארבעה בני מצרני שהיו שדותיהם סביב שדה אחת, דקדים חד מינייהו וזבין את השדה, זביניה זביני וזכה בה.

ואי כולחו אתו בהרי הדר, ותבעו את המוכר שימכור להם מדין בר מצרא, פלגו לה בין כולם באופן שכל אחד נוטל את החלק בצורת משולש הסמוך לחלקו.⁽¹²⁶⁾ וחלוקה זו נקראת קרנזיל. [זיל לקרנות. רש"י].

קט-א

מתניתין:

המקבל שדה בחכירות מחבירו, שקיבל על עצמו לעבוד בשדה ולקצור את התבואה על מנת ליטול בשכרו סכום קצוב מהתבואה לעצמו בשכר עבודתו,⁽¹²⁷⁾ אם היתה תקופת השכירות לשנים מועטות, פחות משבע שנים, לא יזרענה החוכר פשתן, מפני שזריעת פשתן מכחישה את השדה לשבע השנים הבאות, ועליו להחזיר את השדה

דיקלי לא מצי מעכב אמרי דארעא שימכור לו את הקרקע, שאין בעל הדקלים נחשב כבר מצרא.

לוקח שרוצה לקנות ארעא כדי לבנות בה בתים, והמצרן הסמוך לשדה רוצה לקנות את הארעא כדי לזרעא, הדין הוא שישוּב⁽¹²⁵⁾ עדיף, ולית בה משום דינא דבר מצרא.

שדה הסמוכה לשדה שיוצאת לימכר וביניהם אפסיק משוניתא, שן של סלע שאי אפשר לחרוש ולזרוע באותו מקום, או שהיתה בין השדות ריכבא דדיקלא שורת דקלים צפופה, חזינא: אם יכול המצרן להכניס ביניהם את מחרשתו ולחרוש בה אפילו תלם אחד, הנמשך ישירות משדהו לשדה הסמוכה, אית בה משום דינא דבר מצרא, שיש לו תועלת בקניית השדה הסמוכה לשדהו, הילכך הוא קודם לכל אדם. ואי לא, אם לא יכול לחרוש משדהו לשדה המוכר אפילו תלם אחד, לית בה משום דינא דבר מצרא.

עת שירצה אינו נקרא מצרן.

125. כתב הבית יוסף [קעה מג] מהא דלא אמרינן יישוב ארץ ישראל עדיף, משמע שאף בחוץ לארץ יישוב עדיף.

הסמוך להם.

ובמגיד משנה [שכנים יב ה] כתב שמדברי הרמב"ם נראה שחולקים בין כולם לחמשה חלקים.

127. רש"י נקט שמשנתנו עוסקת בחוכר דווקא, שהרי אריס יכול לזרוע כרצונו מפני שהבעלים חולקים בפשתן שיזרע. ובמגיד משנה [שכירות ח ג] הביא שהרמב"ן הקשה, אדרבה כיון שהבעלים מקבלים חלק יכולים לומר תבואה אני רוצה, ומכל מקום כתב הרמב"ן דבסיפא מוכח שמשנתנו בחוכר דווקא דקתני קיבלה לשבע שנים יזרענה פשתן ואי איירי באריס הא אינו רשאי לשנות.

ועיין ברש"ש [קט א] שדייק מדברי

126. כתב השולחן ערוך [קעה יא] אם היו חמשה מצרנים כגון שברוח אחת היו שנים, חולקים את אותה רוח לשתיים. ובבית יוסף הביא שזו דעת הרשב"א, וביאר הגר"ח בכתבים שאין לכל מצרן זכות בכל השדה אלא חל זכות בר מצרא אחד וכלם נעשים שותפים בה וכל אחד יש לו זכות בחלק הסמוך לו, הילכך אם יש שנים בצד אחד של השדה, חולקים ביניהם את אותו מיצר, והשאר נוטלים כל אחד את החלק

גמרא:

שנינו במשנה המקבל שדה לשנים מועטות אין לו בקורות שקמה.

אמר אביי: בקורות שקמה אין לו חלק, אבל מעות בשווי השבח של עצי השקמה יש לו. (129) הילכך בזמן שיסיים את חכירותו יקבל מעות כנגד שבח השקמה.

ורבא אמר, אפילו בשבח שהשביחה השקמה נמי אין לו, משום שלא ירד לשדה על דעת ליטול בשקמה או בשבחה.

מיתבי, המקבל שדה מחבירו בחכירות, והגיע זמנו לסיים את עבודתו ולצאת מהשדה, נותן החוכר לבעל הבית כפי מה שסיכמו והשאר נוטל לעצמו, ושמן לו לחוכר מה שהשביחה השדה בתקופת חכירותו ונותנים לו,

מאי לאו, שמין לו בשבח שהשביחה השקמה, וקשיא לרבא,

ודחינן: **לא, שמין לו ירקא וסילקא שצמחו בשדה בזמן חכירותו.**

בתום החכירות באותו מצב שהיתה בשעה שקיבלה.

וכן אין לו לחוכר חלק בקורות הגדלים בעץ השקמה, הוא אילן סרק המוציא כל שבע שנים קורות הראויות לבנין. משום שאם יקח לעצמו מהקורות, נמצא שבסיום תקופת החכירות יהיו עצי השקמה קטנים יותר מגודלם בשעת קבלת החכירות, ומן הדין שיחזיר החוכר את השדה לכל הפחות באותו מצב שקיבלה.

הילכך גם אם הגיעו עצי השקמה עד תכלית גידולם בעודו עובד בשדה, אין לו חלק בהם, לפי שלא ירד לשדה על דעת ליטול מהם.

אבל אם קיבלה חימנו לשבע שנים, שנה ראשונה יזרענה פשתן ולאחר שבע שנים תשוב להיות משוכחת כפי מה שהיתה בשעה שקיבלה, אבל בשנה השניה אינו יכול לזרעה פשתן.

וכן אם ירד לשבע שנים, יש לו חלק בקורות שקמה שגדלו בשנה הראשונה לירידתו (128).

כתב קוצץ קורת השקמה בין אם ירד לתוכה בסוף שבע משנקצצה ובין ירד בשנה שלישית או רביעית קוצצה כששלימו לה שבע שהרי יגדלו לכשיצא ממנה עד שיחזרו לכמו שהיתה כשירד לתוכה. וכן משמע ברא"ש.

129. הרשב"א הביא בשם הראב"ד שפירש, שבח שקמה הם הפארות שהוציא בתוך ימי חכירותו שהם כמו פירות, ורבה סובר שאף בשבח שקמה אין לו מפני שהם כגוף האילן.

התוספות כדעת הרמב"ן שאריס אינו רשאי לשנות ובהגהות הגר"א [שכה ד] כתב שזו גם דעת הרמב"ם.

הרמב"ם כתב השוכר או המקבל לשנים מועטות ומשמע שמשנתנו עוסקת בין בחוכר ובין באריס. ובמגיד משנה תמה דלעיל [קד א] אמר רב פפא דאיתא בחכירות ליתא בקבלנות וכן להיפך, עיין שם.

128. רש"י פירש שאף קורות שקמה אין לו אלא בשנה ראשונה בלבד, אבל הטור [שכה]

ומקשינן: **ואכתי** מדוע אין החוכר ממשך בעבודתו בשדה, **יובל מי מפקעא** את הקבלנות שקיבל עליו לעבוד בשדה? והא נאמר והארץ לא תימכר לצמיתות, ודרשינן "לצמיתות" אמר רחמנא, למי שאילו לא היה יובל היתה השדה נצמתת לו. אבל חוכר, שמלכתחילה לא ירד אלא לעבודה בשדה, אין היובל מפקיע את חכירותו, ומדוע שמין לו את השבח כשהגיע היובל?

ומסקינן: **אלא אימא הכי**, הלוקח, שקנה שדה מחבירו, והגיע שנת היובל ועליו להחזיר את השדה לבעלים הראשונים, שמין לו את מה שהשביחה השדה בשנים שהיתה ביד הלוקח ונותנים לו,

ושמעין מהכא, שאפילו אם קנאה הלוקח שנים מועטות (131) קודם היובל, שמין לו את כל השבח שהשביחה השדה, ואפילו את שבח קורות השקמה, וקשה לרבא, דאמר אין לחוכר לשנים מועטות שבח של קורת השקמה.

וכי תימא הכי נמי, הא דאמרינן שמין לו, מדובר בירקא ופילקא, וכגון שלא הגיע יום השוק כדאמרינן לעיל,

אי אפשר לומר כן! שהרי פילקא וירקא ביובל, הפקירא הוא.

אלא לאו, הא דקתני שמין לו, שבח שקמה

ותמהינן: אם צמחו לו ירקא ופילקא נעקור ונשקול (130) כפי חלקו בכל התבואה ומדוע שמין לו בדמים,

ומסקינן: מדובר כאן בדלא מטא יומא דשוקא, עדיין לא הגיע יום השוק, ואין לחוכר תועלת בכמות גדולה של ירקות, הילכך שמין לו בדמים.

תא שמע: המקבל שדה מחבירו לעבוד בה בחכירות, והגיע שנה שביעית, שמין לו לחוכר את מה שהשביחה השדה ונותנים לו, אלמא יש לו חלק בכל השבח ואף בקורת השקמה וקשה לרבא,

ותמהינן: הרי אם לא הגיעה תקופת החכירות לסיימה עדיין הוא חוכר של השדה ומדוע שמין לו את השבח, וכי שביעית מי קא מפקעא ארעא מיד הבעלים,

ומבאר הגמרא: **אלא אימא הכי**, המקבל שדה מחבירו והגיע שנת יובל שהשדה חוזרת בה לבעלים הראשונים וממילא הוא צריך לסיים את עבודתו משום שהבעלים הראשונים לא שכרוהו לעבוד בה, שמין לו את השבח שהשביחה השדה,

ושוב קשה על רבא דאמר אף בשבח שקמה אין לו, ובברייתא משמע ששמין לו את כל השבח ואף קורות שקמה בכלל.

היובל שאני התם דאדעתא דהכי נחית ליטול בכל השבח, אבל בחוכר שיש לו דין להחזיר את השדה כמו שהיתה בזמן שקיבלה בוודאי לא נחית אדעתא ליטול בשקמה ושוב אין לו אף בשבח השקמה. ועוד, מנא לן שמדובר בקונה שדה שנים מועטות קודם היובל, וצריך עיון.

130. הראשונים הקשו, מדוע לא תירצה הגמרא שמדובר בפירות שלא נגמר בישולם, וכתב התוספות ר"ד דאליבא דרבא שאין לו בשבח שקמה גם אין לו בפירות שלא נגמר בישולם. ועיין רמב"ן ורשב"א.

131. הרשב"א הקשה, מה הראיה מלוקח קודם

קאמר, ודלא כרבא.

לו, שלא ירד על דעת ליטול מהשקמה.

תרגמא אביי אליבא דרבא, שאני התם, בלוקח לשנים מועטות ופגע בו יובל, דאמר קרא [ויקרא כה] "ויצא ממכר בית", ודרשינן, ממכר חוזר, זו הקרקע עצמה, אבל שבח אינו חוזר. הילכך יש לו זכות בשבח שקמה, אבל חוכר לשנים מועטות אין לו.

רב פפא קביל ארעא בחכירות כדי לזורעה אספסתא, וקדחו בה תאלי, צמחו בה אילנות מאליהם, ומנעו מרב פפא לזרוע במקום גדילתם אספסתא.

כי קא מסתלק כשהגיעה תקופת החכירות לסיומה, אמר להו רב פפא לבעלי השדה: הבו לי מעות כנגד השבחה שהשביחה השדה, כי בזמן חכירותי צמחו בה האילנות.

והוינן בה: וננמר מיניה, מלוקח ביובל לחוכר לשנים מועטות, שאף הוא יטול בשבח השקמה?! (132)

אמר ליה רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא: לדבריך, שמגיע לחוכר את שבח האילנות שצמחו בשדה, אלא מעתה, הקונה אילן לאכילת פירותיו כמה שנים, אם צמח בשדה דיקלא, ובתקופת החכירות אליהם, התרחב, הכי נמו דבעי מר שבחיה שהרי הושבח ברשותו!?

ומתצינן: התם בלוקח שדה בזמן שהיובל נוהג זביני מעליא הוא, וממילא השדה כולה עם השקמה שייכת ללוקח, ובשעה שמגיע היובל עליו להחזיר את השדה משום אפקעתא דמלכא, הילכך השדה עצמה חוזרת לבעלים הראשונים, אבל על השבח לא היה אפקעתא דמלכא ושמיך את כולו כולל שבח השקמה ללוקח,

הא ודאי שאין לו חלק במה שהנשביח הדקל ברשותו, כיוון שלא ירד על דעת כן. (133) וגם כאן, אין לך חלק באילנות שצמחו בשדה בשעת חכירותך.

מה שאין כן חוכר לשנים מועטות, אין השדה שלו אלא היא רק חכורה בידו, ומאחר שאין לו חלק בשקמה אם חכרה לפחות משבע שנים, אף בשבח השקמה אין

אמר ליה רב פפא לרב שישא: התם בדיקלא

מאי מקשינן הכא וניגמר מיובל לקורות שקמה הרי בשבח שהשביח ממילא אף ביובל חוזר לבעלים ואין ללוקח חלק בזה ובשבח שהשביח הלוקח באמת הדין שגם בקורות שקמה יש לו. עיין שם מה שתירץ.

132. בחידושי רבינו חיים הלוי [מלווה כא א] דייק בדברי הרמב"ם שיש חילוק בין שבח שהשביח הלוקח לשבח דממילא, דמה שהשביח הלוקח אינו חוזר לבעלים הראשונים ביובל משום שהוא שלו אף בלא קנינו בגוף הקרקע. אבל שבח הבא ממילא הוא כעצם הקרקע וחוזר עמה ביובל.

133. התוספות הוסיפו, שאפילו לאביי דאמר בשבח שקמה יש לו, התם דווקא בזמן שאין מאותו עץ פירות אלא רק קורות וירד על דעת ליטול מהם, אבל בדקל, שיש פירות, ודאי שלא ירד על דעת ליטול גם בהתרחבותו של הדקל.

ומאידך לענין קורות שקמה מבואר ברמב"ם [שכירות ח י] שאין לחוכר חלק בהם משום ששבחו מאליהם אבל אילו היה הוא עצמו משיבחהם היה נוטל מהם, ותמה הגר"ח לפי זה

ואלים, באמת **לאו אדעתא דהכי נחית** כדקאמרת, שהרי ירד על דעת לאכול פירות ושבח הדקל אינו חלק מהפירות. אבל **אנא, הכא, אדעתא דהכי נחיתנא** שאטול חלק במה שיצמח בשדה, ואם צמחו בה אילנות אטול את חלקי בהם.

והוינן בה, **כמאן** סבר רב פפא שיש לחוכר חלק בכל מה שצמח בשדה בהכרח? **כאביי, דאמר** החוכר שדה לפחות משבע שנים אין לו חלק בקורות שקמה.

ואמר ליה רב פפא: אילו לא צמחו אילנות בשדה, **אנא כורכמא רישקא רבאי**, הייתי זורע באותו מקום שצמחו האילנות כורכום שדמיו יקרים, וגדילת העצים מנעו ממני לזרוע את אותו כורכום.

אבל **בשבח שקמה יש לו**, והכא נמי יש לו זכות לקבל מעות כנגד האילנות שצמחו בזמן חכירותו, למרות שאת האילנות עצמם אינו יכול ליטול.

ואמר ליה בעל השדה לרב פפא: בכך שאמרת שהית זורעה כורכומא דרישקא, ולא אמרת שהיית זורעה אילנות כדי לאכול את פירותיהם, ⁽¹³⁴⁾ **גלית אדעתך** דרצונך היה לזרוע דבר שניתן **למשקל ואסתלוקו**, ולא אילנות שעושים פירות משנה לשנה, ואדעתא דהכי **עבדת** בשדה.

ודחינן: **אפילו תימא** דסבר רב פפא **כרבא**, שאין לחוכר לשנים מועטות חלק בשבח השקמה, **התם** דווקא אין לו חלק משום שלא הפריעו לו עצי השקמה לחרישתו ועבודתו בשדה ולית ליה **פסידא** בגדילתם, מה שאין כן **הכא**, שצמחו לרב פפא אילנות בתוך שדה האספסתא ומנעו ממנו לזרוע במקומם אספסתא, **איכא פסידא** בגדילתם, ובשל כך סבר רב פפא שיש לו חלק בשבח האילנות.

הילכך **שקל כורכמא רישקא**, עקור את העצים שגדלו כאילו היו כורכומא דרישקא, וזיל, ועכשיו אין לך **אלא דמי עצים בלבד**.

134. התוספות פירשו שמדובר באילנות שלא היו מכחישים את הקרקע יותר מהאספסתא, דאי לא הכי לא היה יכול לומר הייתי זורעם אילנות אחר שהם מכחישים את השדה, ומבואר בדבריהם שאם רב פפא היה טוען הייתי זורעה אילנות היה נוטל חלק באילנות. וכן כתב המהרש"א, ובהגהות הגר"א [שכה] הוכיח כן מהא דאמרין לרב פפא מאי פסדתך, דמשמע שעל בעל השדה לשלם לו כפי ההפסד. והתוספות ר"ד תמה וכי משום שלא ידע רב

פפא לטעון יפסיד, ומדוע לא טענין לו בית דין אי דינא הכי, וביאר שטענת בעל הבית היא משעה שקיבלת אותה לאספסתא גלית אדעתך דלמישקל ואיסתלוקי עבדת ולא ליטע בה נטיעות המתקיימות הילכך אין לך בהם אלא דמי עצים.

ובטור [שכה] כתב קיבל שדה לזורעה וצמחו בה אילנות במקום הראוי לזריעה, אם היה נוטען בעצמו שמין לו האילנות כאילו נטעם, ואם היה חפץ לזרוע במקום האילנות רואים אם אפשר

התוספות ר"ד תמה וכי משום שלא ידע רב

חתנים, ורצו חמשת החתנים להמשיך את עבודת אביהם בשדה,

אמר רב יוסף, **עד האידנא** היה גנן אחד. **השתא** יהיו חמשה, ולא ניחא לי בכך.

משום שעד **האידנא**, לא הוו כמה פועלים שפמכו אהרדי, וממילא לא מפסדו לי, **השתא**, אם יהיו חמשה גננים, פמכו כל אחד אהרדי, שכל אחד יטיל את המלאכה על חברו, ומפסדו לי.⁽¹³⁵⁾

אמר להו: **אי שקליתו שבחייכו** המגיע לכם עבור עבודת חותנכם השתלא שמת, ומסתלקיתו, מוטב. ואי לא, מסליקנא לכו בלא שבחא.

דאמר רב יהודה, ואיתימא רב הונא, ואיתימא רב נחמן: **האי שתלא** שעבד בשדה דשכיב, יורשים דיליה מסתלקין להו בלא שבחא.

ומסקינן: הא דאמר רב יוסף לאותם חתני השתלא, לא אמר כן אלא כדי לדחותם שלא יעבדו אצלו. ובאמת לאו מילתא היא.⁽¹³⁶⁾

ההוא שתלא, גנן, דאמר להו לבעל השדה קודם שהתחיל את עבודתו: אני אעבוד

רב ביבי בר אבוי קביל ארעא לעבוד בה בחכירות, ואחר ליה משוניתא, הגביה את האדמה שבגבוליה כדי לסמן את גבול השדה. קדחו ביה זרדתא, צמחו שם אילנות.

כי קא מיסתלק, אמר להו רב ביבי לבעל השדה: הבו לי שבחאי שצמחו בשדה אילנות בתקופת חכירותי!

אמר רב פפי: משום דאתיתו ממולאי, שאתה ממשפחת בית עלי, שהיא משפחה רעועה, אמריתו מילי מוליתא, דברים רעועים.

והרי אפילו רב פפא, שתבע לקבל את האילנות שצמחו בשעת חכירותו, לא אמר כן אלא מחמת דאית ליה פסידא, שמנעוהו האילנות מלזרוע אספסתא.

אבל הכא, מאי פסידא אית לך בכך שצמחו האילנות, ומאחר שלא נגרם לך הפסד, אין לך חלק בשבח האילנות שצמחו מאליהן.

רב יוסף הוה ליה ההוא שתלא, גנן, שדרכו להיות אריס לעולם ונוטל בסוף כל תקופה מחצה מהשבח שהשיחה השדה.

שכיב אותו שתלא, ושבק חמשה חתנוותא,

135. הרא"ש כתב בשם הרמב"ם והרמ"ה שאין חילוק בין יורש אחד לחמשה, ומה שאמר עד השתא חד השתא חמש לא אמר אלא כדי שלא יתרעמו על מה שסילקם.

והרמב"ן כתב דרב יוסף מדת חסידות קאמר שאילו היה יורש אחד לא היה מסלקו אבל חמשה עלולים להפסידו.

136. הנימוקי יוסף הביא בשם הרמב"ן שכתב דהא דאמרי לאו מילתא היא, קאי על מה שאמר

להעבירם למקום אחר ונותן לו דמי הנטיעות, ואם אי אפשר להעבירם אין לו אלא דמי עצים בלבד.

וכתב החזון איש, דלדעת הטור מסקנת הגמרא שאין חילוק בין אספסתא לכורכומא דרישקא ואין לו אלא דמי עצים בלבד. ומבואר שאין לחוכר זכות תביעה על ההפסד אלא נוטל מה שיש בשדה וכיון שיש עצים יטלם ואין לו זכות בדמי ידא דאספסתא.

אותה כמה ראויה לעשות ונותן לו, שכך כותב לו בשטר החכירות: **אם אוכיר, אעשנה בורה, ולא אעביר, שלא אעבדנה**, כראוי **אשלם במיטבא**,

אלמא, המתחייב לחבירו בתנאי שאם יעשה כך וכך, עליו להתנהג כפי התחייבותו, ולא אמרינן אסמכתא היא ולא קניא.

ומתרצינן: **התב, שקיבל שדה ועשאה בורה, מאי דאפסיד משלם, ואין בכך משום** אסמכתא.

אבל **הבא, שנתחייב השתלא להסתלק וגם** שלא ליטול את השבח, יש בכך משום התחייבות נוספת על הנזק שגרם, והתחייבות כי האי, אסמכתא היא. (138)

הילכך שמין את **מאי דאפסיד, ומנכינן ליה** מחצי השבח שמגיע לו כדין שתלא, משום שהתחייב כך מלכתחילה (139), **ואידך** הנותר **יהבינן ליה**.

ואשביח את השדה, **ואי מפסדינא, אם** יופסדו הפירות אפילו מקצתם, **מסלקנא, אסתלק מעבודתי כשתלא**. ונטע בשדה אילנות, חלקם השביחו וחלקם **אפסיד**.

אמר רב יהודה: הדין הוא שמסתלק מעבודתו, ויוצא **בלא שבחא**.

רב כהנא אמר: מסתלק מעבודתו כשתלא כפי שהתחייב, **ושקיל שבחא**.

ומודה **רב כהנא, דאי אמר השתלא קודם** שהתחיל את עבודתו, **אי פסדינא מסתלקנא בלא שבחא, מסתלק בלא שבחא**.

רבא אמר: המתחייב לחבירו על מנת שאם יארע משהוא אין בכך כלום, אלא **אסמכתא היא, הבטחה בעלמא** אמר לו כדי שייסמוך על דבריו. (137) **ואסמכתא לא קניא**.

ופרכינן **לרבא: מאי שנא מהא דתנן: המקבל** שדה מחבירו והובירה, נעשית בורה, שמין

ומת שהיורשין יכולים לעבוד במקומו ואינו יכול להוציא מהם את המעות.

137. כך פירשו רש"י ותוספות [לעיל סו]. והטעם הוא, שלא גמר בדעתו להתחייב ורק אמר כן לפתות את חבירו. [ועיין שערי יושר ז ח]

138. רש"י [לעיל סו ב] פירש שהתחייבות שיש בה גוזמא היא אסמכתא אבל המתחייב את שווי היזקו לא הוא אסמכתא. והנימוקי יוסף כתב שאף בזמן שאינו מגזים הוא אסמכתא אלא שתקנו רבנן שתחול ההתחייבות.

139. הרי"ף [דף סא ב מדפי הרי"ף] דקדק

מסליקנא לכו בלא שבחא, אבל עצם מה שיכול לסלקם תלוי אם קיבל חותנם השתלא את כל שכרו מראש, אינו יכול לתבוע מחתניו שיחזירו לו את המעות הנותרות אלא הם יעבדו אצלו עד כדי שווי המעות, ואם לא נתן לו שכרו יכול לסלקם מיד. וכן כתב הרא"ש לפי שאין עבודת השתלא זכות ממון בידו להורישו לבניו.

והתוספות [עמוד ב] פירשו בשם ריב"ן שרב יוסף אמר כן כדי להפחידם, והקשו, למה הזכיר רב יוסף את שמות כל האמוראים אם לא אמרו כן מעולם, וכתב הגר"א [שכט] דמשמע מדבריהם דהא דאמרי ולא מילתא היא היינו שאינו יכול לסלקם, ודלא כהרא"ש עיין שם.

וכתב נתיבות המשפט [שם] יש ללמוד מדברי הרא"ש דהוא הדין במי שהקדים שכר לפועל

ומביאה הגמרא מעשה:

רוניא [שם אדם], **שתלא דרבינא** (140) הוה. ואירע שחלק מהאילנות **אפסיד**. סלקיה רבינא לרוניא מעבודתו כשתלא.

אתא רוניא לקמיה דרבא: אמר ליה, חזי מר, מאי קא עביד לי, מה עשה לי רבינא, שסילקני מעבודתי שלא כדין!

אמר ליה רבא: שפיר עביד!

אמר ליה רוניא: והא לא התרה בי!

אמר ליה רבא: שתלא המתרשל במלאכתו,

לא צריכא להתרות בו, לפי שכל זמן עבודתו, הוא כמותרה ועומד, שאם יתרשל יסולק מעבודתו.

רבא לטעמיה, דאמר רבא: מקרי דרדקי, מלמד תינוקות המתרשל במלאכתו, הוי הפסד שאי אפשר לתקנו, משום שהתינוקות כבר נתרגלו בשיבושם (141).

וכן **שתלא**, גנן שהתרשל במלאכתו ונפסדו חלק מהאילנות (142),

וטבחה, שוחט שנתנבלה בהמה תחת ידו (143),

בשיבוש נתבטלו התינוקות מלימוד של אמת. ובנימוקי יוסף כתב שמיידי במלמד שמכה את התלמידים יותר מדי.

[ועיין לחם משנה בהלכות תלמוד תורה ב ג]

142. הרמב"ם [שכירות י ז] כתב הנוטע אילנות לבני המדינה שהפסיד. והראב"ד השיגו דאף שתלא דיחיד מסלקין וכתב המגיד משנה דכן מוכח ממעשה דרוניא שהיה שתלא של רבינא, והוסיף דאפשר שהיה רוניא שתלא דרבים אלא שהפסיד לרבינא,

עוד כתב המגיד משנה שלדעת הרמב"ם גם טבח ואומן מדובר בטבח ואומן של בני המדינה והאי מתא דקאמר קאי אכולהו. וכן כתב הסמ"ע [שו ט] ועיין אבן האזל.

143. הקשה הראב"ד ממה נפשך אם קיבל הטבח שכר עליו להחזירו ומדוע חשיב ליה כפסידא דלא הדר, ואם שוחט בחינם לא שייך לומר שהוא כמותרה ועומד מאחר שאין לו הפסד בכך שיסלקוהו, וביאר שמדובר בשוחט בחינם דקנסינן ליה שלא יוכל לשחוט אפילו בשכר.

מכאן שאסמכתא לא קניא על יותר מכדי הנוק, אבל בדמי הנוק שנגרם האסמכתא מועילה, והרא"ש [סימן ז] דחה, דהכא אף לולי התחייבותו של השתלא היה עליו לספוג את ההפסד שנגרם מחמתו, ואם כן מה ששמין לו את ההפסד אינו מחמת זה שאסמכתא מועילה כנגד הנוק אלא משום שמן הדין עליו לשלם. אבל הרמב"ן [קד ב] כתב שהכא אילו לא התנה בפירוש מעיקרא שישלם את ההפסד היה נוטל ממה שהשיב חצי ולא היה נושא בנוק.

140. היעב"ץ העיר שרבינא דהכא אינו חבירו של רב אשי, שהרי אתא לקמיה דרבא שהיה מוקדם ממנו, אלא רבינא קדמון היה.

141. רש"י פירש דשבשתא כיוון דעל על. וכתבו הרמב"ן והרשב"א דדוקא כשהמלמד עצמו טועה ואינו יודע לכוון את למודם, אבל אם הוא יודע אלא שאינו משגיח על לימודם לא מסלקינן ליה, אבל הרמב"ם [שכירות י ז] כתב שאף אם לא השגיח שילמדו מסלקים אותו, וכן כתב הרמב"ן בדעת הרי"ף.

והתוספות פירשו משום שבאותו זמן שלימד

ואימנא, מוהל תינקות(144),

שיטול האריס את כל השבח.

קט-ב **וספר מתא**, סופר העיר(145), **כולן, כמותרין ועומדין דמי**. ואפשר לסלקם ממלאכתם ללא התראה.

אמר ליה רבא, עד האידינא אילו לא הפסיק השתלא את מלאכתו, הרי כשהיה מסיים את עבודתו, **הוה שקיל בעל הבית פלגא ושתלא פלגא** כפי שסיכמו מראש,

כללא המילתא: כל פסידא דלא הדר, שאי אפשר להחזירו ולתקנו, **כמותרין ועומדין דמי**(146).

השתא, שרוצה השתלא להפסיק את מלאכתו וליטול פלגא, נמצא שבעל הבית יקבל פחות מחצי השבח, משום שיהיה עליו לשכור אריס שיסיים את עבודת השתלא, ועבור עבודתו **בעי למיתב מנתא**, שליש כמנהג האריסין **לאריסא**, ומדוע על בעל הבית להפסיד כשהשתלא חוזר בו באמצע העבודה,

ומביאה הגמרא מעשה, **בההוא שתלא**, גנן, שקיבל על עצמו לזרוע ולעבד ולקצור את התבואה, על מנת ליטול מחצית מהשבח שתוציא השדה, ולאחר שזרע והצמיחה השדה פירות, רצה לחזור בו ולהפסיק לעבוד, **דאמר להו לבעל השדה: הבו לי שבחאי**, מה שהשביחה השדה עד עכשיו, **דבעינא למוספ לעלות לארעא דישראל**(147), לארץ ישראל.

אמר ליה רב פפא, אף אני כשאמרתי שיטול השתלא פלגא, **ריבעא דשבחא קאמינא**,

אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל, אמר להו לבעל השדה, **הבו ליה שבחיה לאריס**,

והשתא מפרש לה ואזיל.

סבר רב אשי למימר, שיש לחשב את הרבע לאחר ניכוי חלק האריס, שאם נחלק את השבח לששה חלקים, ראשית יש להוריד את חלק האריס שעל בעל השדה לשכור על כרחו, ושכרו הוא שליש מהריוח, דהיינו שני חלקים מתוך השש. ומתוך ארבעת החלקים הנותרים יטול השתלא **ריבעא**, חלק אחד, **דחוא למעשה רק דנקא**, שישית מתוך כל השבח.

אמר ליה רבא לרב פפא, וכי את כל השבח יטול האריס, כאלו **איהו לבדו אשבח** והארעא שהיא של בעליה **לא אשבח**, הרי מלכתחילה סיכמו שיטול האריס רק חצי מן השבח,

אמר ליה רב פפא בר שמואל, אף **אנא פלגא דשבחא קאמינא לך**, ולא התכונתי לכך

146. כתב הר"ן בשם הראב"ד, דאף שאין צריך התראה, צריך שיפשע שלושה פעמים כדי שיוכלו לסלקו.

144. רש"י לעיל צז, א. פירש מקיז דם, וכתב הגר"א [שו כא] ששניהם אמת.

147. התוספות ר"ד כתב שרק משום שהיה רוצה לעלות לארץ ישראל יש לו זכות לבקש

145. כך פירש רש"י בבא בתרא כא ב. אבל לעיל צז, א. פירש ספר המספר את בני העיר. והתוספות בבבא בתרא [שם] פירשו סופר הכותב שטרות של ממון.